Носик Максим Віталійович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література» Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
*Науковий керівник – **Міняйло Роман Вікторович**, професор кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР, доктор філологічних наук, професор*

ПЕРИФРАЗОВІ НОМІНАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО КОНТИНУУМУ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖУВАННЯ

Класифікувати перифразові номінації непросто через належність їх і до лексичного, і до фразеологічного, і навіть до синтаксичного мовних рівнів (за структурною організацією перифраза може бути словом, словосполученням або реченням). Тому ґрунтовні дослідження явища перифрази маємо в лексикології (М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський), фразеології (О. С. Юрченко), синтаксисі (І. Ю. Кобилянський). Частотність представлення перифразових номінацій одиницями синтаксичного рівня (словосполученням і реченням) поряд із семантичною неподільністю і вторинністю значення, а також можливістю «вживання в ролі перифрази окремого слова» [5, с. 14], уможливила потрактування цього явища і як особливої стилістичної фігури, і як різновида тропа.

Структура слова, словосполучення або речення властива й такому тропу як метафора, але основна відмінність метафори і перифрази в їхніх функціях: метафора створює образ, а перифраз – замінює назву. До того ж перифрази можуть бути й необразними (т. зв. логічними): порівняймо, наприклад, логічну перифразу *великий водний простір* 'море' з образною *колиска хвиль*.

Проте й образні, і логічні перифрази об'єднує визначальне – заміна прямої назви предмета, особи чи явища описовим словом чи висловом. А мета вживання того чи того описового найменування може бути різна: уникнення повторення назви, емоційне оцінювання реалії, пом'якшення чи, навпаки, «огрублення» створюваної номінації.

Тому перифрази нерідко виступають у ролі евфемізмів чи дисфемізмів.

На лексичному рівні яскравим прикладом є «пестливі чи фамільярні народні вислови грошових номінацій малої вартості з-посеред назв усіх монет на території слов'янських земель»: *грошик*, *грошики*, *грошенята*, *groszek* (з відтінком пестливості), *грошва* (фамільярності), *гроший*, *grosz* 'drobna moneta', *grosze* 'niewielka suma pieniędzy' (просторічності) [6, с. 108-109].

Особливо дисфемістичну функцію перифраз виявляють фразеологізми зі своєю здебільшого пейоративною (негативною, несхвальною, осудливою тощо) конотацією. Наприклад, специфічно польське «маркування гніву» [4, с. 80] простежуємо у фразеологізмах із назвами деяких тварин і комах: *dostał małpiego rozumu* 'раптом почав поводитися не так, як зазвичай, дивним або безвідповідальним чином', *ma muchy w nosie* 'перебуває в поганому настрої і злиться без вагомої причини', *mieć kozła na czole* (букв. «мати козла на ло́бі») 'виявляти невдоволення, гнів, бути неприступним').

Не менш вагомим в етнокультурному дискурсі є шар перифразових фразеологічних номінацій зі схвальною оцінкою (меліоративних), як, наприклад, стійкий вислів *nie zasypiać gruszek w popiele* (укр. *не проспи́ть грушки́ (гру́шки) в по́пелі*) 'не нехтувати справами, якими потрібно займатися, знати, що відбувається, вміло використовувати обставини, що виникають' (в основі перифрази – звичай сушити (пекти) груші на гарячому попелі в хлібній печі, де неуважність, недбальство могли призвести до того, що плід перетвориться на вугілля) [2, с. 28].

Якщо ж узяти до уваги авторські (оказіональні) перифрази художнього стилю, які вирізняються особливою емоційною піднесеністю з переважно позитивним оцінюванням реалій, то можна зробити висновок, що письменникам властиве своєрідне бачення світу, чому сприяє талант митця й, поза сумнівом, високий рівень освіти й культури.

Яскравим прикладом є перифрази в мариністичній прозі уродженця Бердичева Джозефа Конрада (Юзефа Теодора Конрада Коженьовського), наприклад, у повісті «Межа тіні» («The Shadow Line», 1917 р.), де молодий капітан (прототипом якого є сам Джозеф Конрад) романтично характеризує

свій у недалекому майбутньому корабель: *«Statek! Mój statek! Już był moim. Wkrótce miałem go objąć w posiadanie tak zupełne, o jakim nic na świecie nie daje wyobrażenia; zdany na moją odpowiedzialność, miał stać się odtąd* ***wyłącznym przedmiotem mych trosk i poświęceń****»* (букв. *«єдиним об'єктом моїх турбот і жертв»*) [1, с. 42] / *«Кораблі! Моєму кораблі! Він був моїм, щоб я володів та опікувався ним більше за все решту в світі;* ***мій предмет відповідальності та відданості****»* [3, с. 50].

Отже, перифразові номінації в українсько-польському мовному просторі з огляду на перипетії історико-культурного буття двох сусідніх слов'янських народів становлять значний інтерес для вивчання цих номінацій у різностильових аспектах (просторічного, жаргонного, фахового, художнього) мовлення. Встановлення внутрішньої форми різноструктурних перифраз в українській і польській мовах уможливить розуміння світоглядних позицій двох сусідніх етносів, шаблонів їхнього мислення та поведінки, ціннісних стереотипів різних прошарків культурного соціуму українського і польського народів.

Література

1. Konrad Joseph. Smuga cienia. Źródło: Polska Biblioteka Internetowa https://play.google.com/books/reader?id=5VhaBAAAQBAJ&pg=GBS.PT2&hl=ru
2. Кондзеля О. С. Польська фразеологія: проблеми генезису. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки*, 2013. №4. С. 26-30.
3. Конрад Джозеф. Межа тіні ; Тайфун; пер. з англ. Ольги Фири, Миколи Рошківського. Київ: Знання, 2019. 286 с.
4. Костусяк Н., Приймачок О. Вербалізація поведінкових стереотипів в українській та польській фразеологічних картинах світу. *Лінгвостилістичні студії*, 2020. Вип. 13. С. 72–83.
5. Макарець Ю. С. Перифразові номінації в українському публіцистичному дискурсі : монографія. Київ : В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 205 с.
6. Okhrimenko T. V. Концептосфера фразеологізмів грошових відносин в українській та польській лінгвокультурах. *MESSENGER of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 2023. №26 (1). С. 104-116.